

F. M. DOSTOIEVSKI

Crimă și pedeapsă

Traducere de Ștefana Velisar Teodoreanu și
Isabella Dumbravă

Prefață de Lucian Pricop

Note de Ion Ianoși

EDITURA CARTEX 2000

CUPRINS

Psihologia crimei în romanul dostoevskian 9

CRIMĂ ȘI PEDEAPSĂ

Partea întâi 13

Partea a doua 95

Partea a treia 196

Partea a patra 277

Partea a cincea 354

Partea a șasea 427

Epilog 515

Note explicative 531

PSIHOLOGIA CRIMEI ÎN ROMANUL DOSTOIEVSKIAN

Romanul *Crimă și pedeapsă* a consacrat gloria literară a lui Dostoievski fiind publicat inițial în revista *Ruski Vestnik* în 1866. Primit cu interes de contemporani și tradus în întreaga Europă a secolului al XIX-lea, romanul *Crimă și pedeapsă* a reprezentat și o primă formulare literară a concepției filosofice dostoievskiene.

Crimă și pedeapsă este primul roman social-filozofic al lui Dostoievski care tratează psihologia crimei, una dintre preocupările tematice preponderente ale scriitorului fiind reliefaarea suferințelor și a mizeriei la care este condamnată majoritatea oamenilor.

Dostoievski așază ideea principală a romanului (*crima*) în centrul controverselor epocii și realizează această dezbateră în cadrul unei narațiuni beletristice, respectând toate regulile construcției epice. Autorul lasă permanent impresia că nu face decât să relateze întâmplările petrecute în viața unui număr limitat de personaje și într-o perioadă de timp relativ scurtă.

Firul principal al romanului este reprezentat de motivarea crimei și a impulsurilor care-l conduc în cele din urmă pe eroul principal să-și recunoască vina.

Crimă și pedeapsă ilustrează mobilitatea metodei dostoievskiene de lucru, sistemul de mutații proprii creativității de acest tip. Situat la antipodul clasicismului nu numai prin sursele de inspirație și rezultatul finit, ci și prin drumul străbătut de la obiect la conținutul artistic, romancierul își schimbă permanent

proiectele, pe tot parcursul realizării lor. Unghiul său de vedere este cu desăvârșire lipsit de fixitate și, oricât de certe la începutul elaborării, intențiile sale suferă până la sfârșit transformări esențiale. Romanul nu are o structură monolitică, unilaterală, ci este o împletire de motive mozaicate contrastante și chiar contradictorii.

Acțiunea romanului se desfășoară în anul 1865, an marcat de o gravă criză financiară, și nu întâmplător debutează povestea lui Raskolnikov sub semnul aceleiași crize. Familia lui se află în pragul mizeriei, el însuși trebuind să își întrerupă studiile din cauza stării materiale precare; pentru a-și ajuta mama și fratele, Dunia vrea să se vândă, întocmai ca prostituata de rând. Ce putea fi mai firesc în Petersburgul mizeriei și al cămătarilor decâtuciderea și jefuirea unei cămătărese?!

Tema capitalului și a pauperității își ocupă pentru întâia oară locul său central în literatura rusă, motivul banilor fiind reluat și în *Oameni sărmani* în variațiuni pe aceeași temă. Familia Marmeladov este nucleul dezbaterii nemijlocit și ostentativ sociale întreprinse de Dostoievski în romanul său. Vechea și permanenta lui preocupare pentru umiliții și obidiții soartei își atinge adevăratul apogeu.

Raskolnikov este băiatul unei familii cu venituri foarte modeste (mama sa e o văduvă cu o pensie infimă) și care, pentru a urma cursurile la Facultatea de Drept a Universității din Petersburg, trebuie să își câștige singur banii. Neputând plăti taxele, este eliminat din universitate. Raskolnikov își iubește mama și sora și suferă din cauză că, în loc să le susțină, le obligă la sacrificii. Primirea unei scrisori de la mama sa, perspectiva sacrificiului rușinos al surorii alimentează revolta tânărului și îl întărește în hotărârea mai veche de a-și omorî cămătăreasa, hotărâre pe care o abandonase în ajun, după vizita „de probă“ pe care i-o face acesteia. Raskolnikov vede prin crima sa o șansă pentru a-i feri de mizerie și umilință pe cei care îi sunt dragi. Această motivare îl determină să creadă că ar avea dreptul să încalce normele morale obișnuite în folosul oamenilor. Această gândire este influențată de discuția dintre un student și un ofițer într-un restaurant, discuție pe care Raskolnikov o aude și pe care

o reține, deoarece ideea studentului coincide într-un mod ciudat cu propriile sale frământări.

Romanul motivează crima prin mizerie, motivare amplificată și prin destinul familiei Marmeladov și prin alte tablouri de mizerie și suferință la care asistă Roskolnikov.

Ideea predestinării este sugerată nu doar prin coincidența întâmplărilor, dar și prin existența unor forțe inexplicabile, care îl dirijează pe Roskolnikov, îl obligă să treacă prin Semmaia cu toate că drumul lui nu era pe acolo. În discuția cu Porfin Petrovici, la observația acestuia că „mă rog“ ce se va întâmpla dacă oamenii obișnuiți vor începe „să tăie la dreapta și la stânga“, Roskolnikov răspunde că, din acest punct de vedere, nu e justificată vreo îngrijorare, întrucât acești oameni mici se sperie singuri de ceea ce au făcut și se execută singuri, „se pocăiesc în public [...]. E o pildă înălțătoare; într-un cuvânt, nu aveți nici un motiv să vă neliniștiți din pricina lor! Există o anumită lege în această privință“.

Complexitatea relațiilor dintre personaje îl determină pe cititor să vadă în soarta lui Roskolnikov în primul rând o tragedie determinată de nedreptatea socială. Pe tot parcursul acțiunii, Roskolnikov manifestă o varietate de trăiri sufletești: compasiunea pentru Marmeladov și familia acestuia (fără de care nu putea să aibă loc întâlnirea cu Sonia, hotărâtoare pentru destinul personajului), indignarea împotriva căsătoriei Duniei cu Lujin, interesul pentru orice suferință omenească (întâlnirea cu fetița beată etc.).

Se naște astfel, pentru eroul tragic al romanului, ideea de a trece peste piedicile absurde pe care oamenii și le ridicaseră în față, de a-și verifica personalitatea, de a încerca, de a îndrăzni.

„N-am ucis ca să o ajut pe mama, aste-s vorbe! N-am ucis ca, obținând mijloace și putere, să ajung binefăcătorul omenirii! Nu pentru asta! Am ucis și atâta tot; am ucis pentru mine și în clipa aceea desigur, nu mă gândeam deloc dacă am să ajung binefăcătorul omenirii sau am să fiu toată viața un parazit social! N-a fost banul motivul principal că am ucis. Sonia, altceva m-a îndemnat [...] atunci voiam să știu dacă sunt și eu un păduche ca

toți ceilalți sau sunt un om în toată puterea cuvântului. Dacă voi putea să trec peste unele piedici? Dacă voi cuteza să mă aplec și să ridic de jos puterea? Dacă sunt o făptură tremurătoare sau am dreptul la viață“. Piedica peste care se simte obligat să treacă este viața aproapelui, fie el tatăl iubit sau un necunoscut: înlăturându-i, aparent motivat sau gratuit, aceste ființe își asumă prerogativele judecătorului suprem, se substituie în viziunea dostoievskiană lui Dumnezeu.

Asasinul se simte izolat, însingurat, incapabil de a-și iubi mama ori sora, de a dialoga cu semenii săi (cu excepția Soniei care îi rămâne fidelă tot timpul). Este semnificativă intenția romancierului de a-și constrânge eroul „să-și zboare creierii“ ca și grațierea lui ulterioară. În ceea ce-l privește pe Raskolnikov, condamnarea lui a fost comutată în doar opt ani de muncă silnică cu deportare, judecătorul-autor prevăzând din timp disponibilitățile sale pentru „învierea lui Lazăr“.

Suferința este ideea etică centrală a lui Dostoievski. Omului îi e hărăzită suferința, el trebuie să se curețe de păcat prin chinuri multe și grele. Lovitura de teatru de la capătul celei de a doua întâlniri cu anchetatorul, acea neașteptată mărturisire a falsului criminal, tocmai când nervii lui Roskolnikov erau pe cale de a ceda, și arta psihologică a lui Porfiri Petrovici au reușit aproape să-i înfrângă rezistența. Avem de a face nu numai cu o funcție arhitectonică, ci și cu una de conținut, morală și filosofică.

Lucian Pricop